

УДК: 37.025+786.2

кандидат педагогічних наук Горожанкіна О. Ю.

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.
Ушинського

РОЗВИТОК МУЗИЧНО - ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В ФОРТЕПІАННОМУ ГУРТКУ

У статті проаналізовано зміст та структуру поняття «музично-творчі здібності» та розглянуто особливості розвитку музично-творчих здібностей дітей в процесі гурткової роботи.

Ключові слова: здібності, музично-творчі здібності, позакласна гурткова робота.

Горожанкіна О. Ю. Развитие музыкально-творческих способностей учащихся в процессе обучения в фортепианном кружке/ Южноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинського. г. Одеса, Украина.

В статье проанализировано содержание и структуру понятия «музыкально-творческие способности» и рассмотрены особенности развития музыкально-творческих способностей детей в процессе кружковой работы. Ключевые слова: способности, музыкально-творческие способности, внеклассная кружковая работа.

O. Gorozhankina Development of students music-creative ability in the process of studying in piano class /South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky. Odesa, Ukraine.

The article analyzes the content and structure of the concept of «music creative ability» and the features of the development of musical and creative abilities of children in the class group work

Keywords: ability, music- creative ability, group work outside the class.

Загальна постановка проблеми. Невід'ємним компонентом сучасної загальноосвітньої підготовки в Україні є залучення молоді до музичного мистецтва, яке здавна визнавали важливим засобом формування особистісних якостей людини та її духовного світу. Від того, наскільки ефективним буде сьогодні цей процес залежить наше майбутнє. У зв'язку з цим перед музичною педагогікою постає багато проблем, серед яких однією з найактуальніших є проблема формування музично-творчих здібностей учнів. В музичній педагогіці протягом тривалого часу ця проблема залишається актуальною. Її наукова розробка природно впливає з тих вимог, які ставляться перед учителем музики і безпосередньо впливає на теорію та практику музичної освіти. Цілеспрямований музичний розвиток здійснюється в різних ланках шкільної освіти, серед яких важливу роль відіграють дитячі музичні гуртки. Одним з видів музичної діяльності в музичних гуртках є навчання гри на різних музичних інструментах і, зокрема, на фортепіано.

Аналіз наукових досліджень. Проблема здібностей глибоко досліджена в психолого-педагогічній науці у різних аспектах: філософсько-естетичному (Аристотель, М.Каган, О.Лосєв), соціологічному (А.Сохор, В.Цукерман), психологічному (Б.Ананьєв, Л.Виготський, С.Рубінштейн, О.Леонтєв, Є.Назайкінський, Б.Теплов), музикознавчому (Б.Асаф'єв, В.Медушевський, Б.Яворський); загальномузичному (Е.Абдуллін, О.Апраксина, Г.Падалка, О.Рудницька, Т.Танько,), музично-творчому (А.Козир, А.Кречківський, М.Лазарєв, Н.Фоломєєва). Особливості розвитку музичних здібностей дітей досліджували А.Арісменді, Г.Артоболевська, Н.Ветлугіна, О.Запорожець, М.Михайлова, С.Науменко, К.Тарасова та інші.

Мета статті - теоретично обґрунтувати зміст та структуру поняття «музично-творчі здібності» та педагогічні умови, які б дозволили забезпечити ефективний розвиток музично-творчих здібностей учнів у фортепіанному гуртку.

Виклад основного матеріалу статті. У радянській психології перш за все працями С. Л. Рубінштейна і Б. М. Теплова, зроблена спроба дати

класифікацію понять «здібність», «обдарованість» і «талант» на єдиній підставі – успішності діяльності. Здібності розглядаються як індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої, від яких залежить можливість успіху діяльності, а обдарованість – як якісне своєрідне поєднання здібностей (індивідуально-психологічних особливостей), від якого також залежить можливість успіху у діяльності [5, с. 206]. У великому тлумачному словнику поняття «здібність» взагалі розглядається як природна обдарованість та уміння, а також можливість виконувати які-небудь дії [1, с.300]. С. У. Гончаренко поняття «здібності» визначає як стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Вони виявляються у тому, як людський індивід навчається, набуває певних знань, умінь і навичок, освоює певні галузі діяльності, включається у творче життя суспільства. Здібності людини розвиваються у процесі засвоєння нею суспільного досвіду, виховання і навчання, у процесі трудової діяльності. Здібності поділяються на загальні – такі, що проявляються у будь-якій діяльності, і спеціальні, характерні для певних її видів (математичні, технічні, музикальні та ін.). Вищим ступенем розвитку здібностей є талант [2, с.135].

Музичні здібності є спеціальними, в результаті навчання розвиваються, диференціюються, забезпечуючи успішність виконання музичної діяльності. Щодо психологічної науки, то вона визначає музичні здібності як індивідуально-психологічні особливості особи, до яких відноситься природна слухова чутливість, що обумовлює аналіз природних, мовних або музичних звуків; розвинута в процесі праці і соціального спілкування суб'єктивне відношення до мовних і музичних інтонацій, виражене у вигляді емоційної реакції. У своєму розвитку музичні здібності утворюють систему зі складними динамічними зв'язками між окремими здібностями [4, с. 94]. Специфічним синтезом здібностей і домінуючим показником музично обдарованої особистості є музикальність, основу якої складає емоційна чутливість на музику (Б. М. Теплов). Музикальність і музичні здібності дітей у цілому

розвиваються у процесі учбової і виконавської музичної діяльності і залежать від планомірного оволодіння дітьми системою музичних знань, умінь і навичок. Виразне виконання музичного твору, тобто втілення його художніх образів у відповідній художній формі, вимагає не тільки потрібних для даного виду музичної діяльності умінь і навичок, але і творчої ініціативи в їх застосуванні. Творчий характер музичного виконання активізує розвиток всіх музичних здібностей дітей, а тим самим і розвиток у них загальної музикальності [3, с. 117]. Творчість, за концепцією Б. Яворського, може виявлятися в різних видах музичної діяльності: елементарному складанні музики, у виконавстві, у процесі слухання. У процесі виховання особистості він висунув на перше місце формування творчих здібностей [7, с. 226].

Творчість розвиває дитячу схильність до свободи і відкриттів, до пригод і оригінального вираження. Музична діяльність може бути тоді творчою, якщо брати в ній активну участь: драматизувати пісні, тлумачити їх, придумувати ритми та ін.

Музично-творчі здібності деякими музикознацями ототожнюються з музичними здібностями (Б. Асаф'єв, Н. Ветлугіна, К. Тарасова та ін.). К. Стецько розглядає музично-творчі здібності як здатність до новоутворень [6, с.9]. Ми розглядаємо музично-творчі здібності як комплексне утворення, розвиток яких залежить від рівнів сформованості загального інтелекту особистості, музичного мислення, здатності до емоційного реагування на музику, здібності до інтерпретації та імпровізації при мінімумі репродуктивної і максимумі продуктивної діяльності. Структурними компонентами означеного поняття було обрано інтелектуально-операційний, емоційно-перцептивний та творчо-діяльнісний компоненти.

В основі гуртків навчання гри на інструменті лежить індивідуальна форма роботи вчителя з учнем, яка створює сприятливі умови для оволодіння навичками гри на інструменті, активне виховання музичних здібностей, для виховання музичних інтересів і смаків, розширення меж музичного досвіду.

Індивідуальні заняття є ефективним засобом залучення дітей до музики. Така форма дає можливість для безпосереднього творчого контакту викладача і учня, що дозволяє найбільш повно враховувати вікові та індивідуальні особливості особистості школяра і активно впливати на виховання його музичної свідомості. Навчання грі на інструменті доступно всім дітям, незалежно від їх здібностей. Завдання вчителя в цьому процесі полягає в тому, щоб приділяти особливу увагу їх музичному, творчому розвитку, що може успішно здійснюватися завдяки вмілому використанню різних методів роботи: читання з листа, імпровізації, підбору по слуху. Ці види діяльності стимулюють музичні інтереси школярів, сприяють збагаченню слухового досвіду, розширюють їх музичний кругозір.

Експериментальне дослідження довело, що основними видами учнівської творчості, які сприяють ефективному розвитку музично-творчих здібностей були: імпровізації мелодії на заданий музичний рисунок, уміння імпровізувати ритм чи мелодії до знайомого музичного твору, завдання на вільну імпровізацію-доскладання; слухання та аналіз музичних творів різних жанрів; ансамблеве музикування; участь у фестивалях- конкурсах дитячої творчості на виконання віртуозної п'єси, на виконання поліфонічного твору; участь у позанавчальних виховних заходах, з метою засвоєння дітьми засобів виразності музично-драматичного мистецтва.

Ефективність процесу розвитку музично-творчих здібностей забезпечується за таких педагогічних умов: поінформованість вчителя про рівень розвитку музично-творчих здібностей кожного з учнів гуртку; поетапність включення учнів у музично-творчу діяльність; залучення учнів до такої музично-творчої діяльності на уроці, яка вимагає вияву означених здібностей у комплексі; створення благоприємної атмосфери та ситуації успіху в процесі навчання.

Висновки. Головною метою позакласної гурткової роботи є створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час, підготовка дитини до майбутнього життя та самореалізації. Гурткова робота розвиває естетичні та

художні смаки учнів, поглиблює їх знання, розвиває їх творчі здібності, виховує почуття краси. На заняттях у гуртку фортепіано учні активно опановують піаністичними навичками, у них з'являється можливість самостійно виконати музичний твір. Сам процес фортепіанно-виконавського навчання володіє значними резервами загального, музичного, творчого розвитку дітей. Ефективним шляхом розвитку музично-творчих здібностей у процесі музичної діяльності є застосування методики стимулювання творчої самореалізації дитини, включення її до різних видів творчої діяльності з метою розвитку загального інтелекту та креативного мислення.

Література:

1. Большой толковый психологический словарь / Артур Ребер. – М.: Вече-АСТ, 2000. – 596 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Педагогический словарь в 2 т. / Под ред. И. А. Каирова. – М.: Академия пед. наук РСФСР, 1960. – 498 с.
4. Психологический словарь /Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Политиздат, — 494 с.
5. Теплов Б. М. Вибрані праці. – В 2-х т. – Т. 1. – М. Проса, 1971. –314 с.
6. Стецюк К.В. Розвиток музично-творчих здібностей учнів у навчально-виховному процесі мистецьких шкіл: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 – теорія і методика виховання /К.В. Стецюк. – Луганськ, 2005. – 22 с.
7. Яворский Б. Л. Избранные труды / Общ. ред. Д. Шостаковича. – М.: Советский композитор. – 1987. – Ч. 1. – 336 с.

References:

1. Bol'shoy tolkovyy psykholohycheskyu slovar' / Artur Reber. – М.: Veche-AST, 2000. – 596 s.

2. Honcharenko S. U. Ukrayins'kyy pedahohichnyy slovnyk. – K.: Lybid', 1997. – 376 s.
3. Pedahohycheskyy slovar' v 2 t. / Pod red. Y. A. Kayrova. – M.: Akademyya ped. nauk RSFSR, 1960. – 498 s.
4. Psykholohycheskyy slovar' /Pod obshch. red. A. V. Petrovskoho, M. H. Yaroshevskoho. — 2-e yzd., yspr. y dop. — M.: Polytyzdat, — 494 s.
5. Teplov B. M. Vybrani pratsi. – V 2-kh t. – T. 1. – M. Prosa, 1971. –314 s.
6. Stetsyuk K.V. Rozvytok muzychno-tvorchykh zdibnostey uchniv u navchal'no-vykhovnomu protsesi mystets'kykh shkil: avtoref. dys. na zdobuttya naukovooho stupenya kand. ped. nauk: spets. 13.00.07 – teoriya i metodyka vykhovannya /K.V. Stetsyuk. – Luhans'k, 2005. – 22 s.
7. Yavorsky B. L. Yzbrannyye trudy / Obshch. red. D. Shostakovycha. – M.: Sovet'skyy kompozytor. – 1987. – Ch. 1. – 336 s.